

Regeringskansliet
Utbildnings- och kulturdepartementet
103 33 STOCKHOLM

Torsten Kälve
YTTRANDE

2006-10-03
Reg.nr 13-2611-06

Plats på scen. Betänkande av Kommittén för jämställdhet inom scenkonstområdet (SOU 2006:42)

Remiss 2006-06-09, dnr U2006/3427/S

Allmänna utgångspunkter

Av de många avsnitten i detta omfattande och synpunktsrika betänkande väljer Höskoleverket att begränsa sig till det som handlar om höskoleutbildningarna på scenkonstområdet. Inledningsvis vill verket dock ansluta sig till ett par av de utgångspunkter som kommittén haft.

En viktig sådan utgångspunkt är den som sammanfattats i konstaterandet på sidan 25 i betänkandet att den konstnärliga friheten inte inskränks av ökad jämställdhet. Höskoleverket anser att detta är en riktig och viktig formulering. Både inom och utanför högskolan finns ibland en benägenhet att uppfatta åtgärder för att åstadkomma eller förbättra jämställdhet som något negativt, styrande och inskränkande. Inte sällan ställs jämställdhet mot traditionella akademiska värden. Visst är jämställdhet en god sak, kan det heta, men den får inte ta för stor plats. Framför allt får den inte hota högskolans själva väsen: den akademiska och konstnärliga friheten.

Mot en sådan bild vill Höskoleverket argumentera för tanken att också jämställdhet är en fråga om frihet. Målet för jämställdhetsinsatser, också inom den högre utbildningen, måste vara att skapa förutsättningar för både män och kvinnor att utvecklas som individer, utan begränsande föreställningar om mäns och kvinnors områden och förmåga. Först när kvinnor och män formar sina liv utifrån sina egna förutsättningar och inte utifrån konventionella förväntningar på manligt och kvinnligt har vi ett jämställt samhälle. På det viset kan man tolka såväl jämställdhet som akademisk eller konstnärlig frihet som absolut grundläggande demokratiska värderingar.

Jämställdhet och konstnärliga höskoleutbildningar

Kommittén konstaterar redan som en rubrik att bristande jämställdhet också kännetecknar de konstnärliga utbildningarna. Det är en uppfattning som bygger på ingående samtal med företrädare för de berörda utbildningarna, liksom på det material som Höskoleverket tagit fram i samband med den tematiska utvärderingen av

högskolornas arbete med jämställdhet, mångfald och studentinflytande (Högskoleverkets rapportserie 2000:8 R och 2000:9 R) liksom till uppföljningen av denna utvärdering tre år senare (Rapport 2003:31 R).

Högskoleverkets arbete för jämställdhet i form av nätverk, rapporter och artiklar finns också noterat i betänkandet. Till detta kan läggas att de konstnärliga utbildningarna för närvarande kvalitetsgranskas som ett av de sista utbildningsområdena i den sexåriga cykel av utvärderingar som inleddes 2001. Även om jämställdhet inte står i absolut fokus för dessa utvärderingar är det ändå en aspekt som beaktas som ett led i utbildningens kvalitet.

I uppföljningsrapporten från utvärderingen 2003 konstaterade Högskoleverket att de lärosäten som valt att slå samman jämställdhet med andra likabehandlingsområden särskilt bör värna om utvecklingsperspektivet i frågan. Det påpekades i sammanhanget att jämställdhet inte enbart är en diskrimineringsfråga och att utvecklingsperspektivet på detta problem riskerar att förloras om det specifika döljs bakom det allmänna.

Kommittén ifrågasätter på s. 355 detta resonemang och säger att ”samtliga likabehandlingsområden (och de olika normkritiska perspektiv som likabehandlingsarbete bygger på) kan betraktas som utvecklingsfrågor, utöver att de är diskrimineringsfrågor”.

Kommittén anser vidare att förändringsarbete vinner på att fler demokratiperspektiv än jämställdhetsperspektivet integreras: ”Vi menar att det finns mycket att vinna på en intersektionell ansats och att det kan vara positivt att arbetet för likabehandling av studenter slås samman med integreringen av jämställdhets- och genusperspektiv i verksamhet och undervisning.”

Samtidigt som detta sägs framhåller kommittén att den ändå delar Högskoleverkets analys när det gäller organisationen av arbetet mot diskriminering och strävan att göra fördelningen av makt, inflytande och resurser mer jämlik på universitet och högskolor. Det finns problem med att likabehandlingens alla aspekter slås samman om inte de ekonomiska och personella resurserna för detta arbete också utökas.

Det är just dessa farhågor som legat till grund för verkets analys och inget har egentligen framkommit som rubbar den. Samtidigt kan det finnas anledning att beakta den diskussion som kommittén för när det gäller integreringen av likabehandlingsområdena. Kommittén belyser i själva verket indirekt en del punkter där det integrerade perspektivet kan vara speciellt fruktbart. Det gäller t ex ett begrepp som ”konstnärlig skicklighet” som för de konstnärliga högskolorna är aktuellt när det gäller såväl antagningen till utbildningarna som rekryteringen av lärare.

”Skicklighet” är ett ytterst subjektivt begrepp som dessutom i hög grad är präglad av rådande värderingar och kulturella traditioner. Det som är konstnärlig excellens i en kultur behöver inte vara det i en annan. Här kommer litterära, konstnärliga eller musikaliska kanonbildningar in i resonemangen och det är uppenbart att de i hög grad är präglade av etablerade, oftast manliga, strukturer.

Kommittén rekommenderar utbildningsanordnarna att föra en aktiv diskussion om och belysa begreppet ”konstnärlig skicklighet” och Högskoleverket kan bara instämma i denna rekommendation. Samtidigt delar verket kommitténs uppfattning att det i den akademiska frihetens namn måste vara berörda universitet och högskolor som själva har att ta ansvar för dessa definitioner.

Rekryterings- och befordringsfrågor

Det nyss nämnda ansvaret måste tydliggöras inte minst i samband med befordringsprocesser och tjänsterekrytering. I det sammanhanget vill Högskoleverket gärna peka på den analys av ojämsställda förhållanden inom högskolevärlden som gjorts av den finländska forskaren Liisa Huusu i rapporten *Dold könsdiskriminering på akademiska arenor – synligt, osynligt, subtilt* (Högskoleverkets rapportserie 2005:41). Hon noterar där bl.a. att könsdiskrimineringen vid universitet och högskolor kännetecknas av att den ofta är dold och dessutom svår att komma åt genom själva systemets natur.

När det gäller rekrytering av studenter till berörda utbildningar delar Högskoleverket kommitténs rekommendation till högskolorna att fortsätta diskussionerna om sammansättningen av de jurygrupper som bedömer de blivande studenternas konstnärliga förutsättningar liksom diskussionerna om de riktlinjer som dessa grupper skall arbeta efter. Lika angeläget är det att högskolorna fortsätter att uppmärksamma den situation som de nya studenterna möter i de konstnärliga utbildningarna med deras speciella mästare/lärlingsförhållande. Det starka beroendet av en enskild lärares omdöme kan ur ett studentperspektiv vara problematiskt och det kan även ha konsekvenser för jämställdheten.

En aktiv rekrytering av personer från underrepresenterade grupper är viktig. Samtidigt visar kommittén på de problem ur jämställdhetssynpunkt som kan vara förenade med detta. Det gäller t. ex. försöken att med hjälp av streetdance m.m. locka fler män till Danshögskolan. Det är en lovvärd ambition som samtidigt ändå kan bidra till att cementera traditionella uppfattningar om vad som är ”manligt” och ”kvinntligt” inom danskonsten. Också här måste målet vara att både män och kvinnor skall kunna välja och utvecklas utifrån sina personliga förutsättningar, inte utifrån könskonventioner.

Kommittén tar på s. 368 upp frågan om jämställdhetsintegrering och genusperspektiv i de grundläggande högskoleutbildningarna. Högskoleverket kan instämma i de resonemang som där förs men vill samtidigt betona att det inte är verkets uppgift att ha synpunkter på undervisningens innehåll. Däremot är det självfallet viktigt att all undervisning vilar på vetenskaplig grund och att den anknyter till aktuell och relevant forskning. Genusforskningen är en del av detta forskningslandskap.

När forskningsfrågorna aktualiseras är det samtidigt viktigt att påminna om att de konstnärliga utbildningarna också vilar på en särskild typ av forskning och utvecklingsarbete. De medel för detta som sedan 2001 har fördelats av Vetenskapsrådet har bidragit till detta områdes utveckling och det är påtagligt att några av de större projekten har genomförts av kvinnliga konstnärer/lärare från de sceniska utbildningarna.

Högskoleverket instämmer helt i kommitténs bedömning att FoU på det konstnärliga området generellt måste prioriteras av Vetenskapsrådet under ytterligare en tid.

Sammanfattande synpunkter

Sammanfattningsvis kan Högskoleverket instämma i kommitténs slutsatser: ”För att jämställdhets- och genusperspektiv ska bli en obestridd kraft på universiteten och högskolorna krävs resurser för fortbildning och utveckling, en diskussion om kvalitetsbegrepp, en delvis ny kanon, en genomlysning av pedagogiken och tydliga kriterier för rekrytering av studenter, anställning och befordran av personal”.

Beslut i detta ärende har fattats av universitetskanslern efter föredragning av utredare Torsten Kälvemark. Kanslichef Lennart Ståhle och avdelningschef Håkan Forsberg har varit närvarande. I förarbetet till yttrandet har utredare Maria Södling deltagit.

Sigbrit Franke

Torsten Kälvemark